

Na temu „Varijante u crkvenoj popijevci“

Motto: »Tri ugledne ličnosti traže međusobno prijateljstvo. One su: Gregorijanski koral, klasična i suvremena polifonija i crkvena pučka popijevka. Sve tri očekuju naše prijateljstvo.«

Pavao VI — Papa

Osvrćući se na ovu misao koja je osnova instrukcije »Musicam sacram«, ostaje nam da u okviru teme »Varijante u crkvenoj popijevci« raščlanimo nekoliko pitanja u vezi s najraširenijim oblikom vjerskog doživljavanja posredstvom umjet-

niz zapisa koji su iza toga učinjeni ili najnovijim tehničkim sredstvima snimljeni, dešifrirani, a poneki i obrađeni.

U zanimljivom članku Mate Leščana: »Harmonizacija crkvenih popijevaka u pučkom duhu« (Sv. Cecilija, br. 2/69) navode se razlozi uspjeha odnosno neuspjeha Hrvatskog crkvenog kantuala koji je još uvijek kodeks za našu crkvenu glazbu, te se utvrđuje kako je trebalo, odnosno »treba pučku popijevku uzeti iz naroda i obrađenu, ali tako da je on osjeća svojom, vratiti je narodu. Trebalo je ići više iskustvenim putem, to jest služiti se živim folklorom, koji se djelomično nalazi u Citha-

Prof. Miho Demović pozdravlja sudionike

ničkog oblika narodne duhovne, odnosno crkvene popijevke. Iako je u navedenoj rečenici stavljena na treće mjesto po redoslijedu, praktički je od prvenstvenog značenja ako se, po saborskim smjernicama, želi da široki slojevi vjernika aktivno sudjeluju u novoj liturgiji. Upravo zato postavlja se pitanje odnosa prema našoj narodnoj duhovnoj umjetničkoj baštini koju bi trebalo preispitati i prilagoditi zahtjevima novih liturgijskih poimanja. Svjesni činjenice da je crkvena pučka popijevka dobila poslije Koncila novu ulogu u liturgiji, bilo bi zbog izvodilačke prakse vrijedno znati na koji način treba iskoristiti ono veliko duhovno blago sačuvano u zbirkama kao što su Pavlinska pjesmarica, Cithara octochorda, Zbirke Đure Vejkovića i

ri, a ne a priori izvodeći muzičke zakone iz Bachovih invencija i estetskih pravila XIX. stoljeća... Zbog tog je stava naš narod, tvrdoglav i uporan u svom zdravom seljačkom ukusu, pružao otpor učenicima i za njega ukočenim pjesmama, premda te pjesme kod glazbenika estete izazivaju divljenje... Trebalo je proći mnogo vremena da akademski glazbenici priznaju i spoznaju izražajnu snagu pučkog genija.«

Mnogi koji praktički rade na polju crkvene glazbe neprestano se susreću s ovom problematikom što je sve više akutna s obzirom na krizu amaterizma u pojedinim sredinama ili jak utjecaj pomodarstva (upotreba surogata umjetnosti) pa se, ako žele iole sačuvati dostojanstvo crkvene glaz-

be, moraju usmjeravati na pučko pjevanje nastojeći da jednostavnu i neposrednu ljepotu narodne popijevke predaju izvedbom koliko god je moguće bolje. U tom smislu ideja da se narodna crkvena popijevka harmonizira u duhu narodne svjetovne popijevke kako je izvode tzv. »klape«, tj. sa dvoglasjem kako se u narodu pjeva, daje nade da će ipak doći do izvjesnog preporoda naše stare duhovne baštine, kao što to uostalom opažamo kod svjetovne popijevke izdavanjem zbornika i pjesmarica, npr. one pod naslovom »Pisme starog Trogira«. Kao primjer kako bi trebalo raditi Mato Leščan navodi nekoliko starijih harmonizacija za usporedbu s njegovom harmonizacijom, kojom tumači svoj pristup narodnoj popijevci. (Napominjemo da je navedeni prvi primjer odnosno verzija adventske popijevke »Poslan bi anđel Gabriel« bila svojedobno označena zazornom i preporučena druga, mirnija verzija, kako je to iznijeto u »Okružnici o pučkim crkvenim pjesmama«, 11. I 1945. te kasnije ponovljeno u ciklostilskom izdanju uputa orguljašima, što je izlazilo pod uredništvom Albe Vidakovića). Zbog svih navedenih razloga stara dvoglasna pjesmarica Vilka Novaka, dobila je u nekim sredinama veću vrijednost zbog njezine češće primjene u nedostatku kakve novije dvoglasne pjesmarice za pučko pjevanje.

Međutim, nesumnjiva ljepota melodija naših narodnih duhovnih popijevaka ostaje često zasjenjena mnogo puta neprihvatljivim stihovima, što u novije vrijeme, u novoj liturgiji dolazi još više do izražaja. Bila bi, dakle, prijevremena potreba da se zajedno s novom harmonizacijom pristupi i stvaranju novih stihova, odnosno ispravljanju starih, usklađujući ih s glazbenim i govornim naglaskom. Međutim, nameće se opet jedno praktičko pitanje: Kako sačuvati neke izvanredno lijepe i umjetnički vrijedne popijevke, koje su nekada zamjenjivale velike misne dijelove, npr. »Slavu« i »Vjerovanje«? Mislimo ovdje na prekrasnu melodiju za »Slavu« iz Pavlinske pjesmarice i na veličanstvenu himničku »Vjerujem u Boga« iz Cithare octochorde, a da i ne spominjemo »Svet« koji djeluje poput korala i niz sličnih što su imale istu svrhu da duljim misnim dijelovima dadu pjesničku sažetost. Budući da se u posljednje vrijeme ti misni dijelovi uglavnom recitiraju, a vrlo rijetko pjevaju, izuzev u potpuno pjevanoj misi, pitanje je da li se u pučkoj pjevanoj misi mora zaista insistirati na integralnom tekstu tih većih dijelova, ako već narod u svojoj umjetničkoj baštini ima prikladne popijevke koje će im te vjerske istine reći na jednostavan način. Najbolji primjer za to imamo kod hrvatskih božićnih popijevaka koje na taj način tumače cijelu misu, što je toliko ušlo u krv vjernika da se drukčije teško što može napraviti i izmijeniti. Da li je bolje u pučkim misama ostati kod takvog narodnog shvaćanja kad se uzme u obzir da nasuprot tome u jurnjavi za pomodarstvom mnogi dopuštaju popijevke koje iako koji-put imaju liturgijski tekst (ali ne uvijek) unose jeftine efekte ili su obični »kič«. (Npr. »Glory...« i slične, potekle iz crnačke duhovne popijevke, koje nam mnogo manje govore nego naše narodne). Nadalje, kamo staviti i kako upotrijebiti neke popijevke što imaju svoj likovni pendant u naivnom slikarstvu, pa prema tome i osebujnu neposrednost, pri čemu bi svaki zahvat u tekst bio nasilje na bit popijevke, čime bi se uništila njezina draž? Npr. »Ptičice lijepo pjevaju«, koja pjevana dječjim glasovima djeluje u skladu sa stihovima čarom naive. (U vezi s tim osobno mi je ostala u sjećanju jedna mlada misa u Bosni (Brestovsko).

Crkveni pjevački zbor je izvodio »Misu« Franje Lučića. Međutim, za vrijeme Pričesti preko tri tisuće vjernika zapjevalo je »Zdravo Tilo Isusovo« neposrednošću i zanosom koji se poput valova mora prelijevao prostranim poljem i svojom dirljivošću zasjenio sve ostalo pjevanje.)

U našoj duhovnoj popijevci ostaje još uvijek otvoreno pitanje popijevaka na dijalektu, koje se prevode na književni jezik, često i loše, i rasprostiru se na šire područje književnog jezika. Ovo prevođenje posebno je nametnuto potrebom prilagođavanja pučkih misa narodnom književnom jeziku, pri čemu takve prastare mise gube pomalo i svoje tonske osnove, kao što je to slučaj kod narodnih misa u Munama i Lanišću u Istri. Međutim, u vezi s duhovnom popijevkom na narječju imamo jedan primjer u pjesmarici »Virginij Matrici«, koja se također kao i ona dvoglasna Vilka Novaka dosta primjenjuje. Naime, tu je stara božićna popijevka »U se vrime godišta« prenijeta u književni jezik i u naglasku izvršno prilagođena, odnosno usklađena s naglaskom melodije, a izabrane su četiri najznačajnije kitice. To bi bio uspio primjer proširivanja duhovnog glazbenog izraza, ali ako to usporedimo s dijalektalnim pjesničtvom pitanje je koliko je to opravdano s obzirom na osebujnosti pjesničkog govora u narječju. Zato upravo kod te popijevke dolazi često do otpora onih koji je poznaju u njezinu izvornom obliku i ako već ne mogu zbog većine nametnuti izvornik, nameću naslov, i to samo jedan dio, pa se dobiva »U se vrijeme godišta« što je i nelogično i jezična nagrada, kao i »U sve vrijeme godišta«.

Slično se nešto događa i sa starim stihovima, koje su neki možda zbog starinske patine ostavili u izvornom obliku, ali s obzirom na nedoradečnosti pjevačke dikcije nastaju kod izvedbe smetnje, pa se tekst drukčije čuje. Takav primjer imamo u popijevci »Oče naš dobri« kod stiha »... a Troj si u Trojstvu«, što se čuje kao »... a trojci u Trojstvu«, iako je bolje »... a Troji u Trojstvu«, kako je to ispravljeno u spomenutoj pjesmarici. Treba napomenuti, da je ovoj popijevci dodana uspješna kitica koja se pjeva na »Prikazanje«.

Iz svega navedenog slijedi da za budući Kantual treba stvoriti usku suradnju teologa, pjesnika i glazbenika koji bi zajednički proveli reviziju naše crkvene popijevke, pri čemu bi zbog razloga izvodilačke prakse morali svesti stihove na tri, odnosno najviše četiri kitice, izuzev kod popijevaka koje imaju značenje pohvala ili hodočasničkih napjeva ili kod onih koje su u narodu ostavljene u svojoj cjelini prilikom kakvih posebnih blagdana ili crkvenog župskog slavlja.

Ovih nekoliko zapažanja o narodnoj duhovnoj, odnosno crkvenoj popijevci neka budu kao skromni putokaz prema onim idealima koji su vodili nekada naše Cecilijance prilikom stvaranja Hrvatskog crkvenog kantuala, sa željom da se u novim liturgijskim prilikama prione zajedničkom poslu na takvom obnovljenom djelu. Međutim, ne smije se taj rad ograničiti isključivo na narodnu crkvenu popijevku, nego bi trebalo stvoriti »Zbornik hrvatske duhovne glazbe« u koji bi ušli naši prastari korali, bilo na staroslavenskom ili živom narodnom jeziku, zatim narodne popijevke i umjetnička djela nastala tijekom stoljeća našeg duhovnog života. Time bismo uz djelo antologijske i praktične vrijednosti uvelike riješili mnoge dileme koje nam se u novim postkoncilskim prilikama nužno nameću, a ujedno bi se napravio snažan zakret za preporod duhovne glazbe u Hrvatskoj.